

VÜQAR MƏMMƏDOV
AMEA Şərqşünaslıq İnstitutunun İran filologiyası şöbəsi
Aparıcı elmi işçi, f.ü.f.d
vm12345@mail.ru

FARS DİLİNDƏ LEKSİKOLOGİYAYA AİD BƏZİ TERMİNLƏR HAQQINDA

Xülasə

Elmlərin öyrənilməsində dəqiq terminlərin mövcudluğu vacib şərtədir. Terminologiya elmi özünün mövcud qaydalarına və prinsiplərinə tam əməl edilməsini tələb edir. Əks təqdirdə ciddi problemlər ortaya çıxır və onların qarşısı alınmadıqca bu sahədəki problemlər daha da dərinləşir.

Fars dilçiliyində terminoloji nöqsanların həddindən çox olması bu sahədə ciddi problemlər ortaya çıxarır. Bu cür hal fars dilçiliyinin bütün sahələrində olduğu kimi leksikologiya bölməsində də özünü qabarıq büruzə verir.

Məqalədə fars dilçiliyində leksikologiya sahəsində mövcud olan terminoloji vəziyyət təhlil edilir. Bu sahədə daha çox terminoloji nöqsanların olduğu hallar - «sinonim», «sinonimlik», «omonim», «omonimlik», «alınma sözlər», «arxaizm» və «etimologiya» anlayışlarının fars dilində terminoloji ifadəsi nəzərdən keçirilir. Bu sahədəki nöqsanlar aşkara çıxarılaraq, həmin nöqsanların yaranması səbəbləri göstərilir. Problemlərin həlli yolları nəzərə çatdırılır, mövcud terminlər sırasında hansıların müvafiq anlayışların ifadəsində daha düzgün və məqsəduyğun olması əsaslandırılır. Bir sıra hallarda dilçilik ədəbiyyatında rast gəlinən terminlərin heç birinin təhlilə cəlb edilən anlayışın ifadəsində tam qənaətbəxş olmadığı aşkarlandıqda daha düzgün termin variantları təklif edilir.

Açar sözlər: fars dilçiliyi, termin, leksikologiya, alınma terminlər

Giriş

Hər bir elm sahəsinin öyrənilməsində anlayışları dəqiq və düzgün ifadə edən, müvafiq qayda və tələblərə tam cavab verən terminlərin istifadəsi zəruridir. Gerçək aləmin mahiyyətinin elmlər tərəfindən öyrənilməsində, eləcə də tədrisi aparılan elmlərin öyrədilməsində terminlərlə ifadə olunan anlayışların xüsusi əhəmiyyəti var. Daima inkişafda olan elmlər bir yandan yeni terminlərin yaradılmasına vəsilə olur, digər tərəfdən də mövcud tələblərə cavab verməyən terminlər təkmilləşir, dəqiqləşir, məzmunları zənginləşir, yeniləri ilə əvəzlənir.

Terminlər barədə bu söylənilənlər digər elmlərdən daha çox dilçilik elminə aiddir. Əvvəla, bir elm olaraq dilçilik elmi özünün tədqiqat obyekti olan dil hadisəsinin mahiyyətini çoxsaylı kateqoriyalar vasitəsilə öyrənir. Digər yandan bütün elmlərin terminlərinin yaranması və inkişafı gedişində əməl edilməsi zəruri olan prinsiplər, qayda və tələblər dilçilik elmi tərəfindən işlənib hazırlanır.

Lakin bu prinsiplərə, qayda və tələblərə əməl edilmədikdə terminoloji nöqsanlar yaranır və bu cür hallar həmin elm sahələrinin öyrədilməsində, qavranılmasında da problemlərin ortaya çıxmasına şərait yaradır.

Fars dilçiliyində terminoloji prinsiplərin pozulmasına aid çoxsaylı nümunələr var. Dilin inkişafı prosesində baş verən müəyyən hadisələr bu cür halların genişlənməsinə səbə olmuşdur.

Bu araşdırmamızda fars dilinin leksikologiyasına aid terminlərlə bağlı yaranmış problemləri nəzərdən keçirmişik. Bu problemləri konkret misallar əsasında təhlil etməkdən öncə isə terminologiyanın bir sıra mühüm məsələlərinin şərhində dayanmağa zərurət var. Bu səbəbdən də ilk olaraq terminologiya və bu elmin əsas prinsiplərinə, eləcə də ümumilikdə fars dilçiliyində nöqsanların yaranmasının əsas səbəblərinə bir nəzər yetirək, daha sonra konkret olaraq leksikologiya bəhsinə aid bir neçə terminin təhlilini aparaq.

1. Fars dilçiliyində terminoloji nöqsanların yaranmasının əsas səbəbləri

Terminologiya hər bir inkişaf etmiş milli dilin lüğət tərkibinin mühüm bir hissəsini təşkil edərək, onun inkişafı ilə bağlı olan, onu zənginləşdirən mənbələrdən biridir (1, s.40).

Terminologiya dilin lüğət tərkibinin digər hissələrinə nisbətən daha çox inkişaf edən hissəsidir. Terminologiya bir yerdə donub qalmır, tez dəyişir. Lakin bu dəyişmə dilin qanunları ilə deyil, elm və texnikanın inkişafı ilə bağlıdır (2, s.9).

Hər bir dil inkişafı etdikcə onun terminologiyası da təkmilləşir. Nəticədə yeni anlayışların meydana gəlməsi ilə əlaqədar yeni terminlər yaranır və forma cəhətdən daha da dəqiqləşir.

Terminlərin ən əsas özəlliklərindən biri hər hansı anlayışın yalnız bir ifadəçisinin olmasıdır (3, s.20). Hər bir elmi terminin, adətən bir möhkəm müəyyən edilmiş mənası olur (4, s.129). Bu, terminlərin köməyi ilə öyrədilən anlayışların düzgün mənimsənilməsi üçün ən vacib şərtidir.

Bununla belə terminologiyanın bu prinsipinə riayət edilməməsi hallarında terminlərin çoxmənalılığı yaranır. Terminin bir neçə mənası olduqda həmin mənalara qarşılıqlı surətdə bir-birinə mane olur, müxtəlif anlayışları fərqləndirməkdə çətinlik yaradır, dolaşıqlığa səbəb olur.

Hər bir terminin dəqiqliyini üç amil təmin edir: 1) Anlayışın bilavasitə termində əks olunacaq əlamətlərinin düzgün seçilməsi; 2) Terminin yaradılması üçün lazım olan elementlərin düzgün seçilməsi; 3) Həmin elementlərin ahəngdarlığı (5, s.24).

Bununla yanaşı, terminlərin lakonikliyi, sistemliyi, təkmənalılığı da bu sahənin vacib şərtlərindəndir. Termin yaradıcılığında bu şərtlərə riayət edilməməsi bu sahədə nöqsanlara gətirib çıxarır. Belə nöqsanlara yol verilməsi isə gələcəkdə bu qüsurların daha da genişlənməsinə şərait yaradır. Bu halın qarşısını almaq üçün terminologiyada çoxvariantlılığı aradan qaldırmaq, eyni bir anlayışın ifadəsində düzgün termini seçmək zəruridir və bütün bunlar elmi əsaslara, prinsiplərə söykənməlidir.

Yuxarıda göstərilənlər əsasən digər elm sahələrinin terminologiyasına aid olduğu kimi dilçilik terminlərinə, o cümlədən aşağıda bəhs ediləcək fars dilinin leksikologiyasına aid terminlərə də aiddir.

Fars dili İslamdan sonrakı dövrdən ərəb dilinin təsiri nəticəsində bu dildən alınma terminlərlə zənginləşmişdir. XX əsrin əvvəllərindən fars dilinin alınmalardan təmizlənməsi istiqamətində mübarizə genişlənib. Purizm adlanan bu cərəyanın Rza şahın hakimiyyəti dövründə (1935-1941-ci illər) daha da sürətlənib.

Fars filoloqlarının dildə möhkəmlənmiş ərəb dilçilik terminlərini fars terminləri ilə əvəzləmələri heç də bütün hallarda özünü doğrultmayıb.

Görülən tədbirlər, yarıdan çoxunu alınma sözlərin təşkil etdiyi fars dilinin köklü surətdə təmizlənməsinə kömək edə bilməzdi. Məhz həmin dövrdə müəyyən zaman müddətində eyni bir elmi-texniki anlayışın ifadəsində paralel olaraq iki və ya üç terminin işlənməsinə zəmin yarandı (6, s.69).

Bir çox halda fars dilində sabitləşmiş və müvafiq anlayışları tam dəqiq ifadə edən ərəb terminləri öz mövqelərini qorudu. Ancaq bir sıra hallarda ərəb alınmalarını sıxışdırıb çıxara bildi.

Bəzi hallarda hər hansı bir anlayışın ifadəsində ayrı-ayrılıqda həm alınma, həm də dilin daxili imkanları hesabına yaranan sinonim termin birləşmələri olduğu halda, onların tərkib hissələrindən yaradılan hibrid terminlərə də rast gəlinir. Bəzən ərəb dilində alınma sinonim terminlər də müşahidə edilir. Onların bir qismi eyni köklü, bir qismi isə müxtəlif köklü olur. Bu cür halların yaranmasına əsas səbəb anlayışların izahına müxtəlif tərəfdən yanaşılmasıdır.

Fars dilində terminlərin lakonikliyi prinsipinin pozulmasına nümunələr də az deyil.

2. Fars dilçiliyində leksikologiyaya sahəsində mövcud terminoloji nöqsanlar

Fars dilçiliyində leksikologiyaya aid terminlərin ifadəsində hədsiz dərəcədə terminoloji nöqsanlara rast gəlmək olur. Terminoloji prinsiplərin pozulmasına dair yuxarıda göstərilən səbəblərin bir çoxu dilçiliyin bu bölməsinə aid anlayışların ifadəsində də özünü büruzə verir. Fars dilinə aid dilçilik ədəbiyyatında leksikologiya dair anlayışların bir qisminə terminoloji prinsiplərə əməl edilsə də, bir çoxunda müəyyən dərəcədə nöqsanlar mövcuddur, bəzi hallarda isə nöqsanlar hədsiz çoxdur və bəzən eyni anlayışın ifadəsində müxtəlif ədəbiyyatda 5-6-yədək fərqli terminin istifadəsi müşahidə edilir. Leksikologiya bölməsində daha çox nöqsanların aşkar edildiyi halları nəzərdən keçirək.

Mənaca bir-birinə yaxın və ya bir-birinin eyni olan, eyni bir məfhumu ifadə edən, lakin üslubi çalarına və ya mənə çalarına görə bir-birindən fərqlənən sözlərin (7, s.475), yəni sinonimlərin fars dilində terminoloji ifadəsində iki sözün işlənməsini müşahidə edirik. Bunlar «مترادف» və «هممعنا»dır. Qeyd edilən terminlərdən birincisi daha işləkdir.

Ərəb dilindən alınma «مترادف» termini bir vaxtlar Azərbaycan dilində də işlənmişdir. Lakin sonradan dilimizdən qərb alınması olan «sinonim» sözü tərəfindən sıxışdırılıb çıxarılmışdır. Buna misal olaraq, ötən əsrin 30-cu illərində nəşr olunmuş kitabların birində sinonimlərə verilən tərfi də göstərə bilərik: «Şəkil etibarilə ayrı,

fəqət, təqribən eyni mənanın müxtəlif rənglərini ifadə edən kəlmələrə mütəradif kəlmələr, yaxud sinonim deyilir» (8, s.59).

Digər termin, mənası «eyni mənalı» olan «هممعنا» da fars dilində işləklik qazanmamışdır. Bu termin də ərəb sözü olan «معنا»dan yaranıb. Lakin bu terminlərdən «مترادف»i digərindən fərqləndirən cəhət odur ki, o, ərəb quruluşludur və ərəb dilində də eyni mənada işlənən termindir. Digər tərəfdən də «مترادف» termini fars dilində möhkəm kök salmış, bir çox müəlliflər sırf ərəb terminindən imtina edərək, digərinə üstünlük verməyə çalışsalar da, «مترادف»in sıxışdırılıb çıxarılmasına nail ola bilməmişlər.

Fars dilində ərəb sözləri və ərəb terminləri çox geniş yer almışdır. Bu dilin terminologiyasını nə qədər ərəb terminlərindən təmizləməyə çalışsalar da, bu cəhdlər bir çox hallarda təsirsiz olmuşdur. Belə ki, bu kimi hallarda terminin yalnız mənşəyi, yəni hansı dildə olması əsas götürülmüş, başlıca terminoloji prinsiplər isə ikinci planda qalmışdır. Məsələyə belə yanaşma isə müsbət nəticə verə bilməz.

Məhz «مترادف»in «هممعنا» ilə əvəzlənməsinə bizim münasibətimizə gəldikdə isə, bunlardan ikincisi fars dilində yaranmış termin olsa da, sırf fars sözlərindən ibarət termin deyil və terminlərin farslaşması prinsipinə də heç də tam uyğun gəlmir. Fars dilində özünə möhkəm yer almış, heç bir terminoloji prinsipə görə fars dilində işlənməsinin nöqsanlı tərəfi olmayan «مترادف»in də deyilən səbəblərdən əvəzlənməsinə heç bir ehtiyac görmürük və belə hesab edirik ki, fars dilində «sinonim» mənasında məhz «مترادف» termini işlənməlidir.

Fars dilində «sinonim» mənasında işlənən bu iki terminin elə sinonimlik halının özünün də terminoloji ifadəsində işlənməsini müşahidə edirik. Daha doğrusu bu anlayışlardan «sinonim»in ifadəsindəki terminlər «sinonimlik» məfhumunun ifadəsindəki terminlərdən müəyyən quruluş fərqi ilə, şəkilçi fərqi ilə seçilir. «Sinonimlik» mənasında işlənən ərəb quruluşlu termin «ترادف», fars quruluşlu termin isə «هممعنايی»dir. Ancaq bəzi lüğətlərdə «ترادف»un qrammatik mənasına rast gəlinmir və bu sözün ancaq «ardıcılıq» mənasının ifadəçisi kimi təqdim olunması müşahidə edilir. Bununla belə, bu halda da «ترادف»un termin kimi işlənməsi daha məqsədəuyğundur. Yuxarıdakı hallarda «هممعنا» və «هممعنايی» ifadələrindən isə yalnız sinonimlər və sinonimlik halları izah edilərkən bir təsvir vasitəsi olan söz kimi istifadə etmək olar.

Bir-biri ilə mənə əlaqəsi olmayan və mənə əlaqəsini çoxdan itirmiş məfhumlar ifadə edən eyni səs tərkibinə malik (9, s.29) sözlərin – omonimlərin də fars dilində ifadəsində müxtəlif terminlərə rast gəlinir. Bunların arasında daha geniş yayılanı «متشابه» terminidir. Y.A.Rubinçik isə «متشابه» sözünün qarşılığında ümumi mənada «analoji», «bənzər» mənasını verdiyi halda, «متشابه»in cəm şəklində qrammatik mənada «omonim»i bildirdiyini qeyd edir – «متشابهات» - qram. «omonim» (10, s.457). «متشابه» termininin «söz» mənasını daşıyan «کلمه» ilə birlikdə işlənən variantı da nadir hallarda müşahidə olunur (11, s.107).

Hərfi tərcümədə «eyni adlı» olan «همنام» (12, s.597) termininə də fars dilində rast gəlinir. Digər bir mənbədə isə «متشابه» ilə bağlı halda olduğu kimi «کلمه» sözünün əlavə edilməsilə «omonim» anlayışının ifadəçisi qeyd edilir. Bu, «کلمه همنام»dır (11, s.107).

Fars dilində «omonim» mənasında işlənən daha bir termin «هم آوا»dır (11, s.107). Bu termin hərfi mənada «eyni səsli» deməkdir.

Sadalanan termin variantlarının hamısını nəzərdən keçirdikdə, onların arasında «متشابه»in təklikdə «omonim» anlayışını dəqiq ifadə etdiyini və bu sözə müvafiq mənada nə «کلمه» sözünün artırılmasının, nə də onun cəm halında «omonim» mənasının ifadəçisi kimi işlənməsinin düzgün olmasını söyləmək olmaz. Eləcə də «همنام»ın nə təklikdə, nə də «کلمه» sözü ilə birlikdə, həmçinin «هم آوا»nın «متشابه»i əvəz etməsinə heç bir ehtiyac duyulmur. Digər tərəfdən bu terminlər «متشابه»i tam şəkildə əvəz edə də bilmir.

Eyni zamanda omonimliyin də terminoloji ifadəsində müvafiq köklü sözə istinad etmək gərəkdir. Bu halda da müşahidə edilən terminlər «omonim» mənasında işlənən terminlərlə eyni köklüdür. Onlardan «متشابه»ə müvafiq olan «تشابه»un (11, s.107) bu mənada işlənməsi həm mənəni düzgün ifadə etməsinə, həm də terminoloji prinsiplərə görə düzgün hesab edilə bilər. «Omonimlik» mənasında işlənən digər terminlər isə «همنامی» (11, s.107; 12, s.597) və «هم آویی»dir (11, s.107).

Fars dilində alınma sözlərin terminoloji ifadəsində bir neçə termindən istifadə olunması müşahidə olunur. «واژه نامه زبانشناسی و علوم وابسته» lüğətində «alınma» mənasında «قرض گیری» və «وام گیری» sözləri verilir (11, s.25).

B.V.Miller «alınma söz»ü «کلمه دخیل» termini ilə verir (12, s.404). Y.A.Rubinçikin lüğətində isə bu termin cəm halında verilir və «کلمات دخیل» «alınma sözlər» kimi tərcümə olunur (13, s.613). Bu mənbədə həmçinin ayrılıqda «دخیل» sözü «alınma» kimi tərcümə olunur. Həmin söz, yəni «دخیل» sözü «فرهنگ فارسی امروز» lüğətində də eyni cür izah edilir və burada həmin sözün başqa dildən bir dilə daxil olmuş söz olduğu qeyd edilir (14, s. 523).

«واژه نامه زبانشناسی و علوم وابسته» lüğətində «alınma» mənasında verilən «قرض گیری» və «وام گیری» (11, s.26) sözlərini termin kimi istifadə etmək düzgün olmaz, belə ki, «قرض» və «وام» fars dilində əsasən «borc» mənasını daşıyır, «قرض گرفتن» və «وام گرفتن» isə «borc götürmək» deməkdir. Bu məzmun isə «alınma sözlər»ə heç də uyğun gəlmir.

Fars dilində «alınma sözlər» mənasında işlənən terminlərdən anlayışın məzmununu daha dəqiq ifadə edən «کلمات دخیل»dir. Lakin burada «söz» mənasında «واژه»nin işlənməsi daha düzgün olardı. Bu halda bütövlükdə alınma sözləri «واژه های دخیل», hər hansı bir ayrıca alınma sözü isə «کلمه دخیل» termini ilə ifadə etmək məqsədəuyğun olardı.

Fars dilində istifadədən çıxmış, lüğətin passiv hissəsini təşkil edən sözlərin – arxaizmlərin də terminoloji ifadəsi nöqsansız deyil. Vəziyyətə aydınlıq gətirmək üçün müxtəlif mənbələrdə bu məzmununda istifadə edilən terminləri nəzərdən keçirək.

«واژه نامه زبانشناسی و علوم وابسته» lüğətində «arxaizm» anlayışı fars dilində «کاربرد واژه های کهنه» termini ilə ifadə olunur. «Arxaik» sözünün qarşılığında isə «bastani», «کهنه» və «کهن» terminləri verilir (11, s.14). Həmçinin «arxaizm» sözünün «لغت کهنه» kimi, «arxaik» sözün isə «منسوخ» və «کهنه» kimi tərcümə olunmasına da rast gəlinir.

Yuxarıda göstərilən terminlərin digər mənbələrdə izahına da baxaq. Y.A.Rubinçik və B.V.Miller «منسوخ» sözünün qarşılığında bilavasitə «arxaizm» sözünü yazmasalar da, onun izahında müvafiq mənanı daşması əks olunur – ləğv olunmuş, istifadədən çıxmış (10, s.566; 12, s.534). «فرهنگ فارسی امروز» lüğətində də «منسوخ» sözü yuxarıda göstərilənlə eyni mənada «بر افتاده» kimi izah olunur (14, s.1080).

«كهنه» sözünü Y.A.Rubinçik «arxaik» kimi tərcümə edir, arxaimzləri isə bu söz vasitəsilə yaranan «لغت كهنه» termini ilə verir (10, s.376). «كهنه» sözü isə bu müəllifin (10, s.376), eləcə də B.V.Millerin lüğətində (12, s.414) linqvistik mənada deyil, ümumi mənada «كهنه», «قدیمی» kimi tərcümə olunur.

Eyni sözü «باستانی» sözü ilə bağlı da deyə bilərik. B.V.Miller bu sözü linqvistik deyil, ümumi mənada qədimi kimi tərcümə edir (12, s.170). Y.A.Rubinçik də eyni tərcüməni verərək, bu ifadənin ancaq arxeologiya ilə bağlı sözlərdə işləndiyini qeyd edir (13, s.56).

Göründüyü kimi fars dilində «arxaizm» mənasında daha çox işlənən termin «كهنه»dir. Burada da öncəki izahlarımıza əsasən, «söz» mənasını «واژه» ilə verməyi düzgün hesab edirik. Bu halda arxaimzlərin fars dilində «واژه های كهنه», ayrıca bir arxaik sözün isə «واژه كهنه» termini ilə ifadəsini daha məqsədəuyğun sayırıq.

Fars dilində «etimologiya» mənasında işlənən terminlərdə «kök» mənasını daşıyan «ریشه» sözü üstünlük təşkil edir. «ریشه» termini ümumiyyətlə, «sözün kökü» mənasında işlənən termdir və bu məzmunu tam dəqiq və nöqsansız ifadə edir (11, s.220).

Sözün tarixi kökünə gəldikdə isə, «etimologiya» mənasında əsasən «ریشه شناسی» termininin işlənməsi müşahidə olunur. «ریشه» sözünün istifadəsi ilə yaranan «واژه نامه زبانشناسی و علوم وابسته» (11, s.77) termininin «ریشه شناختی» «etimoloji mənə» anlamında «معنای ریشه شناختی» kimi işlənməsinə də rast gəlinir (11, s.77).

«Etimoloji» mənasında qərb alınması olan «اتیمولوژی» termininə də rast gəlinir. Həmçinin «etimoloji lüğət» mənasında «فرهنگ اتیمولوژی» termininin işlənməsini görürük. «Etimologiya» mənasında «ریشه شناسی» və «اتیمولوژی» terminləri ilə yanaşı «علم اشتقاق» termininin işlənməsi, eyni zamanda «sözün etimologiyası» ifadəsinin şahidi oluruq. Sonuncu terminə «فرهنگ فارسی امروز»da (14, s.101) və B.V.Millerin lüğətində də (12, s.25) rast gəlinir.

«اشتقاق لغت» sözü «لغت» sözü ilə birgə «اشتقاق لغت» şəklində bəzi mənbələrdə «söz düzəldilməsi» mənasında işləndiyi halda (12, s.25; 13, s.88), eyni mənbələrdə ayrılıqda onun bir mənası kimi məhz «etimologiya» da verilir.

Həmçinin Y.A.Rubinçik «etimologiya» mənasında «اشتقاق لغه» terminini də verir (13, s.88). Bəzi mənbələrdə eyni mənada «وجه تسمیه» termini də işlədir (12, s.118).

Sadələn bütün bu terminlərdən «etimologiya» anlayışını daha dəqiq ifadə edən «ریشه شناسی»dir.

Nəticə

Terminoloji prinsiplərin pozulması fars dilçiliyində geniş yayılmış haldır. Bu hal leksikologiya bəhsinə aid terminlərin istifadəsində də müşahidə edilir. Araşdırmamız nəticəsində bu sahədə bir sıra anlayışların terminoloji ifadəsində mövcud nöqsanlar üzə çıxarılaraq, bu vəziyyətin aradan qaldırılması yollarının göstərilməsinə cəhd edilib.

Nəzərdən keçirilən terminlər sırasından müvafiq anlayışların düzgün ifadəsinə dair aşağıdakı qənaətə gəlinmişdir:

1. Fars dilində «sinonim» və «sinonimlik» anlayışlarının ifadəsində rast gəlinən terminlər sırasında məzmunu dəqiq ifadə edən və terminoloji prinsiplərə tam cavab verən müvafiq «مترادف» və «ترادف» terminlərinin istifadəsi məqsədəuyğundur.

2. «Omonim» və «omonimlik» anlayışlarını mövcud çoxsaylı terminlər sırasında müvafiq «متشابه» və «تشابه» terminləri daha dəqiq ifadə edir.

3. «Alınma sözlər»i fars dilində rast gəlinən terminlər sırasında daha dəqiq ifadə edən «کلمات دخیل»dir. Lakin burada «söz» mənasında «واژه»nin işlənməsi məqsədəuyğundur: «واژه های دخیل».

4. «Arxaizm» anlayışını fars dilində «واژه کهنه» termini ilə daha dəqiq ifadə etmək olar.

5. «Etimologiya»nı fars dilində daha dəqiq ifadə edən termin «ریشه شناسی»dir.

Ədəbiyyat

1. Orucov Ə. Azərbaycan dilinin filoloji izahlı lüğətinin nəzəri əsasları. Bakı, Azərbaycan SSR EA nəşriyyatı, 1965, 123 s.
2. Qasımov M. Azəri dilində terminlər necə yaranır. Bakı, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 1967, 46 s.
3. Namza Zulfikar. Terim sorunları. Ankara, Türk tarih kurumu basım evi, 1991, 213 s.
4. Fərəcov Ə. Müxtəsər dilçilik lüğəti. Bakı, Azərbaycan dövlət tədris pedaqoji ədəbiyyat nəşriyyatı, 1960, 160 s.
5. Qasımov M. Azərbaycan dili terminologiyasının əsasları. Bakı, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 1973, 186 s.
6. Хатеми Н.З. Лексика персидского языка и пути ее обогащения. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора филологических наук. Баку, 1968, 116 с.
7. Musa Adilov, Zemfira Verdiyeva, Firəngiz Ağayeva. İzahlı dilçilik terminləri lüğəti. Bakı, "Elm və təhsil", 2020. 656 s.
8. Tağızadə A., Xocayev X.S. Müxtəsər üslubiyyat, Bakı, 1933
9. Aysel Hüseynanova. Omonimlər leksik-semantik hadisə kimi. "Elmi iş" beynəlxalq elmi jurnal. 2020, №4/53, s.29-33.
10. Рубинчик Ю.А. Персидскорусский словарь. Москва, «Русский язык», 1983, II том, 864 с.
11. Homadoxt Homayun, Vajenameye zəbanşenasi və olume vabəste. Tehran, sale 1372, 694 s.

12. Миллер Б.В. Персидскорусский словарь. Москва, Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1960, 668 с.
13. Рубинчик Ю.А. Персидскорусский словарь. Москва, «Русский язык», 1983, I том, 800 с.
14. Qolamhoseyn Sədri Əfşar, Nəsrin Həkəmi, Nəstərin Həkəmi. Fərhangə farsiyə emruz. Tehran, Moəsseseye nəşre kələme, sale 1373, 1240 s.

ON SOME TERMS RELATED TO PERSIAN LEXICOLOGY VUGAR MAMMADOV

ABSTRACT

Precise terminology is a crucial prerequisite in the field of scientific investigation. The science of terminology requires full adherence to its existing rules and principles. Otherwise, the occurrence of major problems are ensured, and if left unaddressed, the complications in this domain would intensify.

The excessive number of terminological errors in Persian linguistics causes serious problems in this field. This kind of situation is evident in the field of lexicology as well as in all areas of Persian linguistics.

The article analyzes the existing terminological situation in the field of lexicology in Persian linguistics. In this field, cases where there are more terminological errors—the terminological expression of the concepts "synonym," "synonymity," "homonym," "homonymity," "loan words," "archaism," and "etymology" in Persian—are considered. Defects in this field are revealed, and the causes of these defects are indicated. The ways of solving the problems are brought into consideration, and which of the existing terms is more correct and appropriate in expressing the relevant concepts is justified. In a number of cases, when it is found that none of the terms encountered in the linguistic literature are fully satisfactory in expressing the concept involved in the analysis, the author suggests more correct term variants.

Keywords: Persian linguistics, term, lexicology, borrowed terms

О НЕКОТОРЫХ ТЕРМИНАХ В ОБЛАСТИ ЛЕКСИКОЛОГИИ В ПЕРСИДСКОМ ЯЗЫКЕ

ВУГАР МАМЕДОВ

РЕЗЮМЕ

Существование точных терминов — важное условие в изучении наук. Терминологическая наука требует полного соблюдения своих правил и принципов. В противном случае возникают очень серьезные проблемы, и если их не предотвратить, то проблемы в этой области еще более углубляются.

Несоблюдение терминологических принципов в персидском языкознании приводит появлению серьезных проблем в этой области. Такие

случаи проявляются во всех областях персидского языкознания, в том числе и в области лексикологии.

В статье рассматривается современная терминологическая ситуация в персидском языкознании, в частности в области лексикологии. Наиболее погрешностей можно встречать в терминологическом обозначении в персидском языке таких понятий как «синоним», «синонимия», «омоним», «омонимия», «заимствованные слова», «архаизм» и «этимология». В статье анализируются термины, обозначающие эти понятия.

Выявляются факты несоблюдения терминологических принципов в этих случаях и доводится до внимания их причины. В статье представлены пути решения этих проблем. Обосновывается выбор наиболее правильных целесообразных терминов в обозначении соответствующих понятий, среди встречающихся множества вариантов.

В ряде случаев ни один из встречающихся в лингвистической литературе терминов не может выражать в полной мере анализируемое понятие. В таких случаях предлагаются более целесообразные новые варианты терминов для обозначения соответствующих понятий.

Ключевые слова: персидское языкознание, термин, лексикология, заимствованные термины

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 15.02.2024

Çapa qəbul olunma tarixi: 24.02.2024

**Rəyçi: «İran filologiyası» şöbəsinin müdiri, fil.ü.f.d.,dos. G.V.Verdiyeva
tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur**